

(الف)

يك ماهنامه تاريخ ساز

در سال ۱۳۱۴ که برای نخستین بار مجموعهء کاملی از ۱۲ شماره مجله "دنیا" بدستم رسید، آيا هرگز می توانستم پیش بینی کنم که در سال ۱۳۵۸، پس از چهل و چهار سال، در شرایط سقوط سلطنت استبدادی هزاران ساله و پیروزی یک انقلاب بزرگ رهائی بخش و خلقی، من دیباچه ای بر تجدید چاپ این مجله بنگارم؟

به شگفتیهای زمانه این نکته را که راز فیثاغورثی اعداد را بیاد می آورد، ولو بر سبیل طیبیت نیز بیافزایم که نخستین شماره مجله "دنیا" در اول بهمن ماه ۱۳۱۲ نشر یافت و دکتر ارانی در ۱۴ بهمن ۱۳۱۸ شهید شد و انقلاب ایران در بهمن ماه به پیروزی نهائی خود رسید و اینک این دیباچه نیز در اول - بهمن ماه نگاشته میشود. بهر صورت بهمن ماه، ماه ارانی و ماه "دنیا" بود که اینک به ماه انقلاب نیز بدل شد و به خجستگی آن بسی فزونتر شد.

شعبه انتشارات توده با تدارک این مجموعه گرانبها بمثابهء هدیه ای در این چهلمین سالگرد شهادت دکتر تقی ارانی (شهادت در ۱۳۱۸) گام بزرگی نه تنها در راه جاودانه کردن نام ارانی بر میدارد (او دیگر به این کار نیازی ندارد) بلکه اثری را در اختیار خوانندگانش می گذارد که پس از

(ب)

۴۴ سال هنوز هم تازه است. حیرت انگیز است که در این مجموعه نه فقط از مهمترین مسائل فلسفی و اجتماعی روز، سخن در میان است، بلکه آن مسائل فنی که مطرح میکند (مانند عکاسی، صوت رادیو آکتیویته مصنوعی، ماشین خواندن حروف، تلویزیون رنگی) هنوز دستاوردهای تازه فن و فن آوری امروزی است.

چنانکه گفتیم دنیا در ۱۲ شماره منتشر شد و انتشار آن از بهمن ۳۱۲ تا خرداد ۳۱۴ بطول انجامید، زیرا پس از شش شماره که از بهمن ۳۱۲ تا تیر ۳۱۳ منظم هر ماه بچاپ رسید، در مرداد ۱۳۱۳ یک شماره آن بچاپ نرسید. شماره هفتم در شهریور ۳۱۳ نشر یافت و سپس در مهر و آبان با ریدگردنیا چاپ نشد.

شماره های ۸ و ۹ در آذر و دی ۳۱۳ طبع گردید و در بهمن و اسفند ۳۱۳ و فروردین و اردیبهشت ۳۱۴ دنیا مجدداً چاپ نشد. شماره خرداد ۳۱۴ شماره های ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ نام دارد. علت نشر نامنظم دنیا مشکلات مالی بود. در آخرین شماره دنیا مسئول آن وعده داد که در سال دوم تغییراتی در مندرجات خواهد داد. ولی افسوس که این امر دیگر رخ نداد و استبداد رضاشاهی "دنیا" را به بهانه آنکه صاحبان مشاغل دولتی حق انتشار مجله بی روزنامه ندارند، تعطیل کرد و دو سال بعد گروه "۵۳ نفر" و از آنجمله دکتر تقی ارانی که مسئول دنیا بود، بازداشت گردید و ارانی به گناه انتشار مجله دنیا به شهادت رسید.

مجله دنیا، چنانکه در آخرین شماره (خرداد ۱۳۱۴) در صفحه ۳۱۶ توضیح میدهد شامل مسائل فلسفی، اقتصادی، حقوقی علمی، صنعتی (فنی)، هنری بود. بعلاوه مطالبی درباره "منظره دنیا" و "اطلاعات مفید" و "مطبوعات جدید" داشت.

دکتر تقی ارانی در این مجله با نامهای مستعار احمد قاضی و ا. جمشید و نیز با نام اصلی خودش مقاله نوشته است. با نام واقعی خود تنها زمانی نوشته که مقاله صرفاً علمی

(ج)

بود (مانند "رادیو آکتیویته مصنوعی" و "فرضیه نسبی اینشتین" و "اتم و بعدچهارم") و الامقالات فلسفی و ایدئولوژیک را با نامهای مستعار احمد قاضی و جمشید نگاشته و نوعی پنهانکاری را مراعات میکرده است.

این مقالات از اهم مقالات ۱۲ شماره "دنیا" است و از آن قبیل است: عرفان و اصول مادی، زندگی و روح هم مادی است، حقوق و اصول مادی، ماتریالیسم دیالکتیک، بشر از نظر مادی، پول از نظر اقتصادی، تکامل موجودات زنده و غیره. علاوه بر آن افرادی با امضاء مستعار (مانند فریدون ناخدا و ایراندخت) یا امضاء اصلی (مانند ابوالقاسم اشعری حسین افشار، رجبی) یا حروف اول اسم اصلی یا مستعار (ا.خ.ا.ن - ف.ن.) مطالبی نوشته اند. در مواردی نیز صرفاً "دنیا" امضاء شده است.

از لحاظ حجم مطالبی که شخما" ارانی می نوشته باید گفت که عملاً "مجله رایک تنه اداره میکرده است و سهم دیگران زیاد نیست.

دفتر مجله در مطبعه ای که چاپ میشد، (مطبعه سیروس) در خیابان وزارت جنگ قرار داشت. مجله مصور و یا دارای رسم ها و گرافیک های عدیده بود و در پشت جلد آن تصریح شده بود که "در مسائل علمی، فنی، اجتماعی، هنری از نظر مادی بحث می کند". تک شماره مجله دوریال و بهای اشتراک سالانه اش بیست ریال بود. در "دنیا" تصریح شده که "تمام مندرجات مجله یک دستگاہ معلومات مربوط و منظم و کلی را تشکیل میدهد". در ۱۴ شماره مجله و بویژه در شماره آخر یک سلسله جملات با ۱۲ سیاه چاپ شده و ارانی توصیه میکند: "احکامی را که در مجله دنیا بخط درشت نوشته شده است بدقت بخوانید و حفظ کنید تا فهم و منطق قوی پیدا کنید."

(د)

در این احکام ارانی با زبان پوشیده و با صلاَح با زبان "ازپ" عقاید سیاسی مورد قبول خود را فرمولبندی میکنند و مایل است که این سخنان قصار، آن عقاید را بشکل متراکم بخواننده انتقال دهد. در سطح آنروزی فرهنگ ایران، ما دانشجویان جوان از عهدۀ درک تمام ژرفای مطالب بر نمی آمدیم و بهمین جهت بود وعده میداد که در سال دوم خود بسوی زبانوبیان ساده - تری برود، ولی باید اعتراف کرد که این وعده را بعلتی که گناه همیشه از سوی مؤلفان نیست، پیروان راه ارانی نیز نتوانسته اند چنانکه باید و شاید اجراء کنند.

مجله "دنیا" ضمناً اطلاعاتی درباره فعالیت های دیگر علمی و ادبی ارانی در نقاط مختلف بدست می دهد و از آن جمله می نویسد که ارانی در تصحیح نسخه های کلاسیک مانند "بدایع سعدی"، "رباعیات خیام"، "وجه دین" ناصر خسرو (که از طرف مطبعه کایوانی در آلمان چاپ شده بود) شرکت داشته است.

درباره اثر مهم خیام موسوم به " شرح ما آشکل من مصادرات اقلیدس" مجله توضیح میدهد که این رساله انتقاداتی است که خیام از هندسه اقلیدس بعمل آورده و تنها نسخه آن در شهر لیدن (هلند) بوده که ارانی به همراه پروفیسور زرن آن را در سال ۱۹۲۵ نشر داده و اینک با کمک میرزا طاهر تنکابنی (از شاگردان فیلسوف معروف زمان ناصرالدین شاه، میرزای جلوه، مستشار دیوان عالی تمیز و از قضات خوشنام و با اعتبار آن عصر) این نسخه را مجدداً، تصحیح و با کمک آقای شهیدزاده آنرا منتشر کرده است.

نیمرخ مطالب مجله "دنیا" عبارت است از تلاش برای طرح مسائل فلسفی بر پایه ماتریالیسم دیالکتیک، طرح برخی مسائل اقتصادی بر پایه تئوری اقتصادی مارکس، طرح

(ه)

آخرین مسائل علمی و فنی و ریاضی و نیز اظهار نظر در مسائل هنری (شعر، نویسندگی، تاتر، اپرا، فیلم) و بحث درباره برخی مسائل اجتماعی و بعضی مسائل جاری است. در شماره تیرماه ۱۳۱۳ رانی در مقاله "ششماه مجله دنیا و انعکاس آن" منظره جالبی از بازتاب پرهیا هوی این مجله در محیط گورستانی استبداد رضا شاهی میدهد که خواندنی است. تلاش مجله دنیا برای پخش اندیشه انقلابی و تمدن معاصر، همه قشرهای ارتجاعی و عقب مانده را بخشم می آورد.

بحث درباره مسائل مختلف دنیا " کار این دیباچه نیست و برخی از پژوهندگان ما در این زمینه تلاشهای با ارزشی کرده اند. تنها این نکته قابل ذکر است که مجله " دنیا " در محیط آنروز خاورمیانه بی نظیر بود و انتشار آن در جو عبوس و خشکو پلیسی رضا شاهی مانند تندی غریب و یک عمل انقلابی بتمام معنی قهرمانانه بود. بیهوده نیست که دکتر ارانی در دفاع حماسه آمیز خویش در دادگاه جنائی تهران باین شاهکار بزرگ خود افتخار کرده است.

اینک پس از ۴۶ سال که از انتشار نخستین شماره " دنیا " می گذرد، این مجله در برابر شماست. نسل جوان میتواند آن را با همان نولع بیخواند که نسل جوان آنروز خواند. خوانندگان دارای نضج لازم تفکر فلسفی و اجتماعی، ممکن است در این مجموعه به نارسائیهائی برخورد کنند، ولی از پختگی و کمال کار این آغا زگران نیز شگفت زده خواهند شد.

این مجموعه گرانبها، آفریننده اش در بارگاه زمان جاویدست و از پدیده های شگفت فرهنگی دوران معاصر کشور ما است.

تهران - بهمن ۱۳۵۸ - احسان طبری